

4 'Verlos ons van de boze'

4.1 Geloofscrisis – gebedscrisis

Als we spreken over 'gebed van bevrijding' is het de vraag of we tegenwoordig in de gemeente nog wel onbevangen kunnen bidden. Voor veel mensen is dat niet meer vanzelfsprekend buiten de kerkdiensten. In een tijd van technologische vooruitgang en geloof in de maakbaarheid van de samenleving spreekt het niet vanzelf om een persoonlijke gebedspraktijk te hebben. Er bestaat verlegenheid.

Vaak is het zo dat de mogelijkheid om te bidden pas opnieuw ontdekt wordt op het moment dat we in een crisis raken door ziekte of tegenslag en daardoor teruggeworpen worden op onze machteloosheid en kwetsbaarheid. Geestelijk verzorgers in zorginstellingen merken dat voor veel mensen samen bidden of een kaars aansteken in het ziekenhuis makkelijker is dan het zelf te doen in de huiskamer thuis. Moeilijke situaties kunnen leiden tot verdieping van het geloof, maar de schroom die veel mensen voelen als het om bidden gaat, werkt ook door bij het gebed om bevrijding.

Nu kunnen we de crisis in het geloofs- of gebedsleven zien als verschijnsel van onze moderne tijd, met name als gevolg van de vragen die bij veel mensen leven rond God en het waarom van lijden en kwaad in het licht van wetenschap en techniek. Toch blijken ook in de Evangelieën geloofsvertrouwen en een juist begrip voor wat Jezus doet niet vanzelfsprekend te zijn. Ook na de piekervaring van de verheerlijking van Jezus op de berg staan zijn leerlingen met lege handen bij de bezeten jongen wiens vader om hulp komt vragen. Jezus verwijt hen gebrek aan geloof en zegt dat alleen door bidden en vasten dit soort geesten uit te drijven zijn (vgl. Marcus 9:14-29).

In de Evangelieën wordt zowel gesproken van te grote geloofsijver als van gebrek aan vertrouwen. Tot in het slothoofdstuk van Matteüs zijn er leerlingen die twijfelen. De vader van de bezeten jongen blijkt juist een groot geloof te hebben, omdat hij zegt: 'Ik geloof, kom mijn ongelooft te hulp.' Hij erkent zijn eigen onmacht, maar schroomt tegelijkertijd niet om bij Jezus hulp te zoeken.

De leerlingen vragen Jezus waarom zij niet zelf konden doen wat hij deed. Misschien is juist die vraag ook een belangrijke vraag voor ons vandaag en verschilt onze situatie van verlegenheid helemaal niet zo veel van die van de leerlingen als we soms denken, al is de achtergrond ervan zeker anders. Daarmee bedoelen we niet dat we situaties in bijbelverhalen rechtstreeks over kunnen plaatsen naar het heden. Zo van: de bezeten jongen uit Marcus 9 had weliswaar epilepsie, de man tussen de spelonken uit Marcus 5 had weliswaar schizofrenie, maar wij kunnen in vergelijkbare situaties hetzelfde doen als Jezus. Nee, zo niet. De gemeente zou zich vertillen aan ziekte en kwaad als zij zou pretenderen dat die verdwijnen als wij maar geloven en bidden. Er zijn wetenschappelijke noch gelovige 'toverwoorden' die de demonie zomaar de baas kunnen. Alleen vanuit dat besef – en niet vanuit de gedachte dat wij het nu in de naam van Jezus wel even zullen doen – kunnen we hulp zoeken bij Christus.

4.2 Mogelijkheden voor de gemeente

In de lange geschiedenis van de kerk blijkt steeds weer dat de christelijke gemeente, juist in haar zwakheid, een gemeenschap mag zijn waar de 'krachten van de komende eeuw' ervaren worden. In de traditie wordt de 'gewonde genezer' genoemd. De gaven van de Geest zijn geen 'bezit' van de gelovigen, maar manifesteren zich daar waar 'tekort' is. Ziekte roept om heling, stuurloosheid om leiding geven, nood roept *diakonia* op, gebondenheid

een woord van bevrijding. Het zijn even zovele wegen naar de heling van het bestaan, gaven van de Geest die niet principieel aan een ambt gebonden zijn. Door alle gelovigen is de Geest aan het werk ten bate van de gemeente (vgl. 1 Korintiërs 12).

Wel is het van belang om na te denken hoe de gaven van genezing en bevrijding en die van wijsheid en onderscheidingsvermogen in gebed kunnen worden in het leven van de gemeente. In het toerusten en op elkaar betrekken van de verschillende gaven in de gemeente zien we wel een taak voor de leiding van de gemeente. Het moet niet iets van een gedreven 'clubje' wordt, maar onderwerp van gezamenlijke pastorale bezinning. We komen hierop terug in het hoofdstuk over pastorale handvatten.

Wij verwachten dat de dienst der bevrijding het gemeentelieven kan verrijken. Gebonden zijn door kwade machten kan ons allen treffen. Net zoals iedereen ziek kan zijn en genezing of heling behoeft, kan ieder mens momenten kennen waarop kwade machten met haar of hem op de loop gaan. Ze bepalen dan ons leven, zodat angst en vertwijfeling ons gaan beheersen. Op deze momenten kan het aanzeggen van bevrijding van Godswege op grond van Christus' overwinning een nieuwe weg openen. Dit pleit ervoor om gebed om bevrijding regelmatig een plaats te geven in de wekelijkse liturgie, net zoals dat met gebeden om vergeving, heling, genezing, bescherming en nabijheid gebeurt. Als deze vorm van gebed meer tot het gewone gemeentelieven behoort, is het ook minder 'bijzonder' wanneer er in een specifieke situatie persoonlijk met iemand om bevrijding gebeden wordt. Het voorkomt een overdreven beleving en verkeerd gerichte verwachtingen. Het gevaar dat men op een magische werking van het gebed gaat rekenen, zoals in sommige gebedsgenezingsdiensten gebeurt, en dan teleurgesteld is als de uitkomst tegenvalt, wordt veel kleiner.

4.3 Gebed of bevel?

Naast van tijd tot tijd een opname in de wekelijkse liturgie kan de gemeente ook aan gemeentelieden of mensen van buitenaf een persoonlijke vorm van bevrijdingspastoraat verlenen. De vraag welke vorm passend is voor welke situatie is belangrijk. Blijft het bij een gebed om bevrijding of komt het tot aanspreken van de kwade machten? Het is opvallend dat Jezus bij het uitdrijven van onreine geesten gebruik maakt van een bevel: 'Zwijg! Ga uit hem weg!' (vgl. Marcus 1:25, 27, 34 en 39; 5:8; 7:29; 9:25). Demonen moeten hun prooi loslaten. Niet zij moeten ons bewonen, maar de heilige Geest (vgl. 1 Korintiërs 3:16; 6:19). Aan zijn directe leerlingen gaf Jezus uitdrukkelijk de opdracht om demonen uit te drijven. Betekent dit nu dat deze opdracht ook nog voor onze tijd geldt? Wij doen dan meer dan (in Jezus' naam) vragen om bevrijding van kwade machten. Op grond van Christus' overwinning worden de kwade machten met gezag aangezegd deze persoon of deze ruimte te verlaten. Er bestaat binnen de kerk aarzeling en terughoudendheid op dit punt. Meer dan vroeger is het inzicht gegroeid dat exorcisme in de vorm van een bevel een uitzondering dient te zijn. In de Rooms-Katholieke en de Anglicaanse Kerk is de dienst der bevrijding voorbehouden aan priesters. In beide kerken zijn de nieuwere richtlijnen rond de dienst der bevrijding gericht op wijsheid, voorzichtigheid en zorgvuldigheid.

In de vernieuwde versie van het bevrijdingsritueel van de Rooms-Katholieke Kerk (uit 1999) vraagt de priester aan God om het kwaad of de duivel te bevelen weg te gaan, waar zij dit vroeger zelf deden.¹ Ook de Anglicaanse Kerk is zeer terughoudend als het om exorcisme gaat. Voorkomen moet worden dat te snel geconcludeerd wordt tot de hoogste graad van bezetenheid of dat de juiste achtergrond van de verschijnselen niet goed wordt gepeild

¹ Vgl. Wilkinson 2007, p. 66.

(bijvoorbeeld toch een psychiatrische ziekte). In die gevallen komt de eigen verantwoordelijkheid van de getroffene in het gedrang of wordt er een verkeerde behandeling toegepast. Met de komst van mensen uit andere culturen zijn er nieuwe ideeën over beheksing en dergelijke Europa binnen gekomen. Daarnaast lijken oude vormen en ideeën te herleven. Dit kan leiden tot een nieuwe stigmatisering van psychiatrische patiënten. Daarom is voorzichtigheid geboden. Exorcisme mag daarom alleen plaatsvinden na intensieve gesprekken en interdisciplinair overleg.

De anglicaanse bisschoppen schrijven: 'De kerk moet de soevereiniteit van God proclameren en Christus' overwinning over de demonische machten, maar moet ook een visie op het demonische vermijden die ons blind kan maken voor andere kwaden in deze wereld.'

Kortom: geen eenzijdige fixatie op exorcistische rituelen.

Toch zit in de bijbelse achtergrond van het uitdrijven van demonen de notie van het doen van een aanval op de kwade machten die ons leven kunnen beheersen en verdraaien. Het gaat daarbij om de proclamatie van Christus' overwinning op het rijk van de duisternis. 'Jezus is overwinnaar.' Het gaat om de ontmaskering van het kwaad en het in Jezus' naam doorbreken van de ban van onze angst voor de demonen. Het gaat om het besef dat de Geest van Christus sterker is dan de machten die ons kunnen kwelen. Het gaat om het vertrouwen in de kracht van het bevrijdende Woord en in de wapenrusting van God die ons helpt weerstand te bieden tegen het kwaad (vgl. Efeziërs 6:10-20). Dit vertrouwen is belangrijker dan de precieze bewoordingen.

Daarom denken we dat het niet nodig is om krampachtig om te gaan met de vraag of er veel verschil is tussen gebed of bevel of wie precies de leiding heeft. Bevrijdingspastoraat is niet iets wat men even doet. De dienst der bevrijding is deel van een langer pastoraal traject waarbij in de omgang met God en met elkaar gaandeweg duidelijk wordt wat we wel of niet aan God kunnen vragen of namens God mogen zeggen en in welke vorm.

Als alle regels van zorgvuldigheid in acht worden genomen en het wordt uitgevoerd door integere en rijpe christenen met een toerusting vanuit de gemeente, mogen we er ook op vertrouwen dat de Geest zelf ons woorden en beelden ingeeft die passend zijn. We hebben immers een roeping binnen de gemeente om in navolging van Jezus het kwaad te ontmaskeren. Daarbij staat ons gebed niet op zichzelf, maar is het vervat in de voorbede van Christus zelf voor ons en in het zuchten van de Geest waar ons stamelen tekortschiet (vgl. Romeinen 8:34 en 26). Ook is het het ingebed in de bede om verlossing van de Boze, die wij zo vaak noemen als we het Onze Vader bidden – het gebed waarin Christus zelf ons is voorgegaan.